

BILTHOVENSE KRING
VOOR WIJSBEGEERTE
EN PSYCHOLOGIE

LEZINGENCYCLUS 2026-2027

DEMOCRATIE ONDER DRUK

Over de weerbaarheid van de democratie

**Zeven avonden over de democratie als een
dynamisch en soms kwetsbaar proces**

PROGRAMMA OVERZICHT

MAANDAG • WOUDKAPEL BILTHOVEN • START 20:00 UUR

---

12 OKTOBER 2026

Prof. Dr. Ido de Haan

Permanente crisis van de
democratie

9 NOVEMBER 2026

Prof. Dr. Rutger Claassen

Economische macht als
democratische blinde vlek

14 DECEMBER 2026

Prof. Dr. Evelien Tonkens

Democratie in tijden van populisme
en polarisatie

8 FEBRUARI 2027

Prof. Dr. Bart Jacobs

Digitale autonomie

1 MAART 2027

Prof. Dr. Paul 't Hart

Publiek leiderschap

12 APRIL 2027

Prof. Dr. Menno Hurenkamp

Wie bemoeien zich (niet) met
democratie?

10 MEI 2027

Dr. Jurriën Hamer

De toekomst van de democratie:
een nieuwe balans tussen
vrijheid en begrenzing

*"A democracy is more than a form of
government; it is primarily a mode of
associated living."*

John Dewey

INLEIDING

Democratie lijkt voor velen in de westerse wereld iets vanzelfsprekends, maar is dat allerm minst. Het begrip democratie is niet eenduidig en krijgt op verschillende plekken een andere invulling. De democratie is een bestuursvorm, een verzameling waarden én een manier van samenleven die voortdurend in beweging is. In deze tijd van snelle maatschappelijke, geopolitieke, economische en technologische veranderingen staat democratie wereldwijd onder druk, terwijl zich tegelijkertijd nieuwe vormen en mogelijkheden ontwikkelen. Deze lezingenserie verkent democratie daarom niet als een vaststaand gegeven, maar als een dynamisch en vaak kwetsbaar proces.

In zeven bijeenkomsten gaan we in op de fundamenteën en de actuele uitdagingen van democratie. De eerste bijeenkomst staat in het teken van de basisvragen: wat te verstaan onder het begrip democratie en hoe is het begrip en de praktijk in de loop van de tijd veranderd?

In de volgende drie bijeenkomsten staan de ontwikkelingen die democratische systemen kunnen ondermijnen centraal: Wat is de invloed van populisme, polarisatie en een in zichzelf gekeerde bestuurscultuur op de democratie? Hoe beïnvloeden sociale ongelijkheid en economische verhoudingen de democratische processen? Wat zijn de gevolgen van de voortschrijdende technologie en AI voor het democratisch bestel?

Daarna besteden de sprekers aandacht aan de krachten in de samenleving die kunnen bijdragen aan het zich aanpassen van de democratie aan de veranderende wereld: Hoe ziet betrouwbaar leiderschap er uit en welke institutionele kaders zijn nodig? Wat is de rol van burgers om de democratische processen in een samenleving te waarborgen?

Tot slot kijken we vooruit: Hoe kan de democratie zich vernieuwen en aanpassen, welke basisprincipes moeten daarbij centraal staan en welke consequenties heeft dat voor de samenleving?

#1 12 OKTOBER 2026

Prof. Dr. Ido de Haan

De permanente crisis van de democratie

De discussie over de democratie wordt vaak in alarmistische termen gevoerd: de democratie is in crisis, op sterven na dood, of eigenlijk al overleden. Opvallend is dat deze diagnoses niet nieuw zijn, maar al te horen sinds het einde van de negentiende eeuw - het moment waarop democratie niet alleen als onvermijdelijke, maar in beginsel als de beste staatsvorm werd omarmd. Even opvallend is dat in deze diagnoses steeds weer andere problemen van de democratie worden aangewezen. In deze lezing zal worden belicht hoe de veelvormige crises van de democratie het gevolg zijn van het gegeven dat democratie geen eenduidig verschijnsel is. Democratie is een instabiel amalgaam van uiteenlopende principes (zoals volkssoevereiniteit, rechtsstaat, vrijheid en gelijkheid), en van uiteenlopende instituties en praktijken (zoals het universeel kiesrecht, strijd tussen politieke partijen, en het parlementaire debat) - ieder met hun eigen historische wortels en ontwikkeling. De spanning tussen deze onderdelen leidt tot steeds weer andere crises van de democratie. Een cruciale vraag is dan wanneer deze spanning zo hoog oploopt dat de democratie daaronder bezwijkt - en hoe dat voorkomen zou kunnen worden. Deze bijeenkomst legt een basis voor de rest van de reeks.

Ido de Haan is hoogleraar Politieke Geschiedenis aan de Universiteit Utrecht, gespecialiseerd in de moderne geschiedenis van West-Europa, regimewisselingen, revoluties en grootschalig geweld, en de geschiedenis van democratie en politiek denken. Hij publiceerde in binnen- en buitenland. Eind september verschijnt het door zijn afdeling gezamenlijk geschreven boek "Democratie in crisis".

#2 9 NOVEMBER 2026

Prof. Dr. Rutger Claassen

Economische macht als democratische blinde vlek

Debatten over de kwaliteit van onze democratie gaan over kiezers, kiesdrempels, en verkiezingen; politieke partijen, politici en propaganda. Maar zelden gaat het over economische verhoudingen. Dat was ooit anders: sinds Plato werd in elke beschouwing over politieke macht ook het vraagstuk van economische macht en ongelijkheid meegenomen. Maar vandaag heeft ons democratisch discours een blinde vlek voor economie. Hoe is dat zo gekomen, is dat nog houdbaar, en kan het ook anders? In deze lezing betoogt Claassen dat met de opkomst van machtige bedrijven en oligarchen – nu ook in Westerse landen – we economische macht centraal moeten stellen in ons economisch denken. Dat vereist uiteindelijk niets minder dan een democratisering van de economie. Tijdens deze avond gaan we op ontdekkingstocht: wat zou dat kunnen betekenen?

Rutger Claassen is hoogleraar politieke filosofie en economische ethiek aan de Universiteit Utrecht. Hij richt zich op de maatschappelijke en politieke rol van grote ondernemingen, eigendomsverhoudingen en marktwerking, en leidde twee grote onderzoeksprojecten: *The Business Corporation as a Political Actor* (ERC) en *Private Property and Political Power* (NWO). Daarnaast is hij co-directeur van het universitaire Strategische Thema "Institutions for Open Societies"

#3 14 DECEMBER 2026

Prof. Dr. Evelien Tonkens

Democratie in tijden van populisme en polarisatie

Populisme en polarisatie zetten de democratie ernstig onder druk. Populisme polariseert, doordat het veronderstelt dat het volk één is en met één mond spreekt. Iedereen die het niet met het volk eens is, behoort volgens populistten niet tot het volk maar tot de vijand. Populisme kan zowel (extreem)links als (extreem)rechts zijn maar sinds het begin van deze eeuw wint overal extreemrechts populisme terrein. Dit populisme ondermijnt de democratie via omarming van een specifieke moraal: een vijandige nabijheidsmoraal. Deze moraal erkent alleen de belangen van 'ons', hier, nu, en wijst de belangen van anderen, elders, later consequent af. Dus geen ontwikkelingshulp maar geld voor ons.

Veel mensen weten eigenlijk wel dat we alleen overleven als we rekening houden met anderen, maar voelen zich miskend, machteloos en bang. Ze reageren woedend daarom met een beroep op de afstandsmoraal. Extreemrechts populisme geeft aan die woede erkenning en legitimiteit. Als we onze democratie willen redden, moeten we daarom het belang van een niet-vijandige nabijheidsmoraal erkennen en deze verbinden met de afstandsmoraal op een manier die ook mensen die nu miskend, machteloos, bang en boos zijn kan aanspreken. Daartoe hebben we een overbruggingsmoraal nodig, inclusief overbruggende verhalen en instituties.

Evelien Tonkens is Universiteits-hoogleraar Burgerschap en Polarisation aan de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht. Zij was eerder onder meer bijzonder hoogleraar aan de UvA, Tweede Kamerlid en columnist voor de Volkskrant en publiceerde veel over idealen en praktijken van burgerschap. Met filosoof Tsjalling Swierstra rondt zij het boek *Bang, boos en machteloos af* (uitgeverij Boom), waarop haar lezing is gebaseerd.

#4 8 FEBRUARI 2027

Prof Dr. Bart Jacobs *Digitale autonomie*

In Europa is digitale autonomie een belangrijk onderwerp op de politieke agenda geworden. De urgentie daarvan is duidelijk nu onvoorspelbare wereldleiders bereid zijn om onderzeese kabels te vernielen en toegang tot de transatlantische cloud-infrastructuur af te sluiten. Deze algemene, niet technische, presentatie bespreekt deze ontwikkelingen, met nadruk op een alternatieve, Europese digitale infrastructuur gebaseerd op publieke waarden. Jacobs eigen activiteiten op dit gebied met Yivi [<https://yivi.app>] en PubHubs [<https://www.pubhubs.net>] komen daarbij aan bod.

Bart Jacobs is hoogleraar computer security, privacy & identity aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Zijn werk bestaat zowel uit theoretische informatica als meer praktisch, interdisciplinair werk, in het bijzonder over computerbeveiliging en privacy, over inlichtingen, recht en ethiek. Jacobs is medeoprichter van Nijmegen's interdisciplinaire iHub over digitalisering en samenleving.

#5 1 MAART 2027

Prof. Dr. Paul 't Hart

Publiek leiderschap

In zijn lezing gaat Paul 't Hart in op de spanning tussen de concepten 'democratie' en 'leiderschap'. Waar bestaat de spanning uit, en hoe wordt deze draaglijk gemaakt in verschillende politieke stelsels? Welke bewegingen zien we in het huidige politieke tijdsgewricht daarin? Hoe worden politiek, bestuurlijk en ambtelijk leiderschap in de Nederlandse versie van democratie georganiseerd en gekanaliseerd? Hoe zal de 'ruimte voor leiderschap' zich bij ons ontwikkelen, nu ook onze vorm van democratie in beweging is?

Paul 't Hart is politicoloog/bestuurskundige. Hij is werkzaam als vice-Voorzitter van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en daarnaast hoogleraar bestuurskunde aan de Universiteit Utrecht. Hij houdt zich als sinds medio jaren tachtig bezig met de studie van politiek, bestuurlijk en ambtelijk leiderschap. Hij schreef en redigeerde daarover talrijke boeken, waaronder *Hervormend Leiderschap* (2000), *Op Zoek Naar Leiderschap* (2004), *Dispersed Democratic Leadership* (2009), *Oxford Handbook of Political Leadership* (2014) en *Understanding Public Leadership* (2019).

#6 12 APRIL 2027

Prof. Dr. Menno Hurenkamp

Wie bemoeien zich (niet) met democratie?"

Zorgen over gebrek aan actief burgerschap horen bij de moderne tijd. In vergelijking met een geïdealiseerd verleden zoals dat van de zelfbesturende stadstaat Athene uit 400 voor Christus, schiet eigenlijk iedereen tekort sinds de representatieve democratie zijn intrede deed.

De kunst is zo te kijken dat je ziet wat er wél gebeurt. Wie zijn de insprekers, organisatoren, activisten, lobbyisten, stemmers, niet-stemmers, bozen, tevreden, partijleden, briefschrijvers, bloggers? Is er iets te veranderen aan hun inzet, door andere vormen van participatie of door ander beleid? En als het misgaat met democratie – en dat kan, weten we uit de geschiedenis – wat hebben de burgers zichzelf dan te verwijten?

Menno Hurenkamp is hoogleraar Governance & Integrity aan de Universiteit van Humanistische Studies van de Universiteit Utrecht. Zijn expertisevelden zijn democratie, burgerschap en onderwijs. Daarnaast is hij ook journalist. Hij schreef over onderwerpen als gemeenschapsvorming, burgerschap en keuze vrijheid Hij bekleedt ook bestuursfuncties bij onder meer de Wiardi BeckmanStichting en de Leeuwensteinstichting, en zit onder meer in de jury van 'De Sociologische Bril' voor het beste sociologische boek.

#7 10 MEI 2027

Dr. Jurriën Hamer

De toekomst van de democratie: een nieuwe balans tussen vrijheid en begrenzing

---

Hoe zien democratie en vrijheid er in de toekomst uit? In zijn boek 'Wat vrijheid van je vraagt' constateert Jurriën Hamer dat vrijheid te veel met vrijblijvendheid is verward, en dat de democratie aangetast wordt zolang we de plichten verzuimen die bij onze rechten horen. Denk bijvoorbeeld aan het publieke debat, waarin respect voor feiten en expertise verdwijnt omdat het idee rondgaat dat iedereen het recht heeft om alles te zeggen en te delen. Of denk aan het milieu, dat zwaar te lijden heeft onder een samenleving die zich niet wenst in te perken, en daarmee de kwaliteit van leven van toekomstige generaties riskeert. Hoe keren we het tij? En hoe kunnen we niet alleen in ons eigen leven, maar ook op het werk en in de politiek de plicht weer centraal stellen? In zijn lezing gaat Hamer op deze vragen in, uitgaande van de grondslagen van een liberale samenleving. Ook staat hij stil bij nieuwe democratische vormen, zoals het burgerberaad.

Jurriën Hamer is filosoof, jurist en columnist bij dagblad Trouw. Zijn debuut 'Waarom schurken pech hebben en helden geluk' (2021) won de Socratesprijs voor het beste filosofieboek van het jaar. In 2026 verscheen zijn tweede boek 'Wat vrijheid van je vraagt'. Hamer studeerde en promoveerde aan de Universiteit Utrecht en werkte daarna bij het Rathenau Instituut, waar hij politici en beleidsmakers adviseerde over de maatschappelijke impact van digitale technologie.

PRAKTISCHE INFORMATIE

TIJD & LOCATIE

De Woudkapel
Beethovenlaan 21
3723 JG Bilthoven

De zaal is open vanaf 19:30 uur.
De lezingen beginnen om 20:00 uur
en duren tot 22:00 uur.

Er is een pauze met een consumptie (inbegrepen in prijs)
De zaal is toegankelijk voor rolstoelen

TOEGANGSPRIJZEN

Abonnement voor de gehele cyclus (7 avonden): € 75,00
Bijdrage voor één avond: € 14

AANMELDEN

Abonnement of losse kaarten zijn te koop via onze website:
www.bilthovensekring.nl

DE BILTHOVENSE KRING VOOR WIJSBEGEERTE EN PSYCHOLOGIE

De Bilthovense Kring voor Wijsbegeerte en Psychologie is in 1952 begonnen als een kleine wijsgerige lees- en gespreksgroep die in een woning te Bilthoven bijeenkwam. Zoals de toevoeging 'voor Wijsbegeerte en Psychologie' aangaf, lagen in de beginjaren de onderwerpen vaak op het raakvlak van filosofie en psychologie. In de loop der jaren verruimde deze horizon zich tot alle wetenschappen met een accent op menswetenschappen en vond de programmering steeds meer rond een centraal thema plaats. Het doel van de Kring is wijsgerige reflectie op culturele en maatschappelijke ontwikkelingen, waarbij ook aandacht wordt besteed aan ontwikkelingen op het gebied van wetenschap en technologie en de implicaties daarvan voor de samenleving. De Kring zet zich in om relevante vragen te formuleren teneinde te komen tot een beter inzicht in en weloverwogen omgang met ontwikkelingen in het eigen leven.

Leden van de Werkgroep

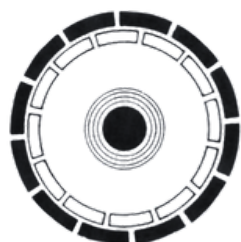
Jos de Haan - voorzitter

Ruben Kuyper- secretariaat

Inge Scheijmans - penningmeester

Peter Terporten - ledenadministratie

Peter Alderliesten, Inge Scheijmans - programmacommissie

**Bilthovense kring voor
wijsbegeerte en psychologie**

www.bilthovensekring.nl